

Ordförandens tankar

När man försöker komma ihåg hur Malax såg ut för sådär en 20-30 år sedan, märker man att mycket har ändrat. De käraste platserna då kanske inte alls finns längre. Tänk bara på Bio Lyran och vägen till kaféet som var så... romantisk. När vi på Museiföreningens

höstmöte hörde fil.mag. Heidi Hummelstedt berätta om det nya projektet "Finn ett framtidsminne", kom många sådana platser fram ur minnets skrymslen. Det skulle nu vara viktigt att personer som kommer ihåg sådana centrala, betydande platser i sin barndom och också senare, verkligen tecknar ner dessa. Blanketter finns på biblioteken i båda kommundelarna och kan fås från kommunen.

Museiföreningen har ett digert program för år 2004, många händer behövs för att förverkliga alla våra projektplaner. Kom med och träffa trevliga människor! Varje måndag ordnas talkokvällar under sommaren. Du kan också stöda oss genom att värva nya medlemmar, vi är alltför få.

Nu går vintern åt att ladda upp för nästa år. Medborgarinstitutet kommer med museifolk att hålla en kurs i hur man bygger "snidjäschoålar".

Jag tackar alla som stött museet under året på olika sätt och önskar Er alla en Gammaldags Fridfull Jul!

Lorenz Uthardt, ordförande

Föreningens ordförande **Lorenz Uthardt** utsågs i år till **Storjetar i Malax**. Symbol och blommor överräcktes av Lions Club Malax under hembygdsgdagarna, 13 juli, vid Brinkens museum.

Vi gratulerar!

Fridfull Jul 2003 Gott Nytt År 2004

Ett varmt tack

till alla som genom arbete, donationer eller medlemskap medverkat till att museiverksamheten i Malax utvecklats under år 2003.

Vi ser fram emot ett fortsatt gott samarbete år 2004.

Malax museiförening rf

Följande inrättningar och privatpersoner vill museiföreningen **särskilt tacka** för under år 2003 beviljade penningunderstöd, donerat material eller annat värdefullt samarbete.

Inrättningar:

Almedahl Ab, Maiju ja Yrjö Rikalan Puutarhasäätiö, Malax kommun, Norra Pörtoms allaktivitetsförening, Solf Trä Ab, Sparbanksstiftelsen i Malax, Svenska kulturfonden, Svenska Odlingens Befrämjare, Svensk-Österbottniska Samfundet, Yttermalax skifteslag, Österbottens förbund, Övermalax byaråd, Övermalax skifteslag.

Enskilda:

Alvar Ahlholm, Bror Antus, Erik Antus, Jakobstad; Helena Ahlström-Klockars, Sven Aspegren, Elin Aspholm, Bertel Backholm, Vasa; Anna-Lisa Backman, Börje Backman, Nils Bonn, Mikael Brännback, Peter Båsk, Solf; Georg Eriksson, Anna Flemming, John Forsberg, Britta Fredman, J-E Fredman, Kaj Fredman, Anni Granholm, Inga Hagman, Helena Herrgård, fam. Martin Talvitie, Vilhelm Holmgren, Erik Karlsson, Dagny och Hans Köping, Anita och Sven Kvist, Kurt

Laine, Marcus Laine, Bengt Lerviks, Vasa; P-E Levlin, Viktor Liljekvist, Margaretha Lindholm, Anna-Lena Lundqvist, Ulla Malmsten, Helena och Dagner Masus, Fredrik Melin, Tuija Mikkonen, Vasa; Börje Mitts, Harriet Nessler, Vasa; Inga-Britt Mäenpää, Runar Nieminen, Vasa; Hans och Kerstin Nordman, Sauli Paulaharju, Ulf Pensar, Vasa; Jarl-Gunnar Perjus, Sven Qvist, Ulf Qvist, Torsten Rabb, Petalax; K-J Sjöblom, Tyresö; Karl-Johan Sjöström, Martin Smulter, Aina Stoor, Boris Storback, Folke Storm, Helena och Bror Storsved, Petalax; Anita Svensson, Alf Svevar/Margaretha Berts, Ralf Söderback, K-E Söderback, Lorenz Uthardt, Ruth och Jan-Erik Våglund, Mirjam Wahlman, Gösta Ågren, Nykarleby; Christer Öhman.

Gåvotips!

Lät solä skin,
lät sånna blås

Ny bok kring Uno Fogdes
diktning har utkommit!

Aktiviteten på museiområdena inleddes så smått redan kring och efter påsk med olika uppkollnings- och uppsnygnings-åtgärder, och sedan kom säsongen snabbt igång i maj. Museiträdgårdsblomstren knoppades och soldathemstegen harvades, talkoverksamheten tog fart och servicen för allmänheten inleddes med söndagsöppet-hållning på Brinken.

Och säsongen kom att bli lång – sista slutpunkten för den sattes väl när föreningsviken Karl-Gustaf Dahlsten tillsammans med Viktor Liljekvist, Dagner Masus, Ingmar Stormlund och Nils Sund så sent som den första december på Sune Träskelins skifte i Jutskogen plockade åt sig virke till en *snidjäschgål* att uppföras på Brinken. Men låt oss ta en snabbtitt på vad som hunnit hända innan dess.

Mest märks vårens-sommarens-höstens verksamheter förstås på Brinken, som ligger mitt i byn,

och där ruljangsen med besökare, talkoarbetare och sommaranställda är intensivast. Sevärdheterna både inom- och utomhus är många, och ett särskilt dragplåster är alltså **museitraggården**. Speciellt för sommaren var en **"Stickat och virkat"**-utställning i Tufvasgården och en liten **bildexpo** om byggnadskultur i en av de lador som härbärgerar utställningen **"Bondens år"**. Bland större **besöksgrupper** under 2003 kan nämnas grupper av hembygdsintresserade från Maxmo och Gerby-Västervik, och från Vähäkyrö-Seura, åldringshemmet Fylgia, Nämpnäs Marthaförening, Korsholms dagcenter, Nordiska stickningssymposiet i Vasa, Jurva-Seura och Finlands svenska hembygdsförbund. Redan i maj tog man mot studerande- och elevgrupper på både universitets- och grundskolnivå, som ville hinna avlägga studiebesök före sommarlovet; efter ferierna höll bl.a. Malax-Korsnäs bildkonstskola en temadag på Brinken kring **"gammal hantverkskonst"**, och Köpings lågstadiums Hem och Skola-

En *snidjäschgål* fotograferad i Hapneholmen krigsvintern 1939 av Holger Gullholm minner om den snö vi just nu (6.12.) saknar och om den gårdesgård vi bygger vid Brinken nästa år.

förening firade lek- och pysselkväll med ett par hundratals elever, föräldrar och syskon. I övrigt infann sig hela tiden intresserade från diverse landsändar och länder – bland alla dem som tackat för sig i Brinkens gästbok hittar man förstås många rikssvenskar, men också en och annan besökare med hemort i Norge, Danmark, Tyskland, England och USA. Också mediafolk gjorde sig ärende till området för tidningsreportage och teve- eller radioinslag.

Arrangemanget med **hembygdsfest** en julisöndag upprepades med minst lika gott resultat som vid det första försöket föregående år. En publik på minst 250 personer

mötte upp till generös köttsopps- och kaffeförplägnad och ett rikhaltigt program med bl.a. spelmannsfolk av Korsnäs musikanter och föredrag om Uno Fogde av Anita Svensson. Museiföreningen kunde gott säga sig inte bara åt publikrespons och biljettintäkter, utan också åt att dess egen ordförande Lorenz Uthardt under festen korades till Malax storätare. Sommarens andra publikevenemang var en öppethus-söndag med blomförsäljning 17.8., som drog närmare hundratalet besökare.

Ifråga om byggnadsbeståndet på Brinken är nedre delen av Malm-Kaalas stugo numera inredd till receptions- och samlings-

utrymme, och i år återstod närmast vindsdelen att åtgärda, med renovering av dithörande vistelseutrymmen och långskrub. Tillståndsformaliteter för det kommande arkivbygget ordnades, liksom el- och VVS-planeringen.

På de övriga museiområdena tillkom en ny byggnad vid **Kvarkens båtmuseum** i Åminne, där Sven Långs från Storsjön

ditflyttade **lada återuppfördes**, och nu står klar för inredning till receptionsutrymme.

En bestående **bättermutsutställning** kring "svalustjart"-båten gjordes under sommaren. En populär kunskapsstävling hölls även. Fortsatt arbete har ägnats åt **utställningen om strömmingsfiske**, och icke minst har Bror Antus fortsättningsvis engagerat sig som allt-i-allo med att ordna och komplettera samlingarna och med andra värdefulla insatser både praktiskt och idémässigt.

Verksamheten och besöksströmmen var i år mera omfattande än under fjolåret vid båtmuseet. Många av de grupper som besöker Brinken gästar även båtmuseet, vars besökare till övervägande del är "utbys folk": besökare från Ghana, Island och Canada kompletterar "Brinken-landlistan" ovan.

Järnåldersleden

Vid järnåldersleden i Nissashaga följdes fjolårets lyckade försök med **får-bete** upp, och betesområdet utökades nu med ytterligare

en fårhage. I augusti genomvandrades området av en stor besöksgrupp från Österbottenska fornforskningssällskapet, som dessutom också samlades till styrelsemöte på Brinken. ■

Museiföreningen publicerar

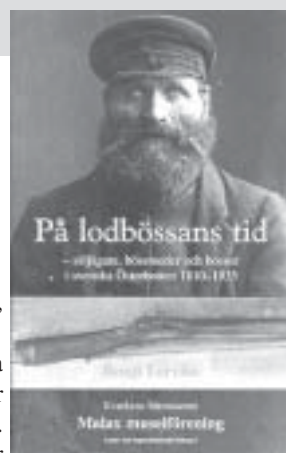
Museiföreningen har ju redan från tidigare erfarenheter av bokutgivning, och beslöt i våras att starta en egen skriftserie, bl.a. för att ge ökad stadga och profil åt den publikationsverksamhet som borde utgöra en viktig aspekt av i synnerhet den nytilkomna lokalhistoriska sektorns aktivitet. Dessutom tyder mycket på att det finns ett behov av publikationsforum för traktens lokalhistoriska amatörforskare. Skrifter av den typ det är fråga om brukar dessutom väcka en hel del både läs- och köpintresse, med chans till försäljningsinkomster i föreningskassan.

Skriftserien fick namnet **Lokal- och regionhistoriska bidrag**, vilket antyder att de behandlade ämnena inte nödvändigtvis behöver beröra endast Malax (t.ex. museiföreningens båtmuseum har ju hela Svensk-österbotten som verksamhetsområde), utan också kan vara av intresse i litet vidare nejder. Serien fick redan i juni en hedersam inledning med Karl-Johan Sjöströms *Historia kring fattiggården i Malax*, och det dröjde faktiskt inte mer än ytterligare någon vecka innan den boken följdes av publikation nr 2: Bengt Lerviks *På lodbössans tid*, en sammanställning av fakta om gamla säljgare, bössor och bössmeder i

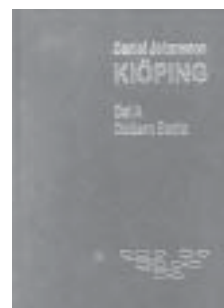
Svenskösterbotten. Till julen utkommer ännu *Lät solä skin, lät sånna blås*, en bok med anledning av Uno Fogdes 100-årsminne, som behandlas litet närmare nedan.

Rätt snart efter nyår har vi att vänta publikation nr 4, en redogörelse för Almedahls lin spinningsera i Malax. Manuskriptet till den skriften föreligger redan praktiskt taget färdigt som ett resultat från den av Tuija Mikkonen ledda industrihistoriska utredning som utfördes hösten 2002-våren 2003. Senare under nästa år utkommer säkert ännu åtminstone någon utgåva – bland de mera säkert aviserade finns en redogörelse för säljakt i Kvarken på 1600-talet, baserad på översättning av en dåtida italiensk forskningsresandes uppteckningar.

Förutom skrifterna i den nämnda serien har museiföreningen också låtit trycka den första av Daniel Kiöping-släktforskargruppens böcker, som planeras få en uppföljning av ytterligare 4 utgåvor. Den första

Vacker bokbuket 2003: tre skrifter utkomna i museiföreningens nya skriftserie samt den första Daniel Kiöping-släktboken!

boken behandlar Beata Danielsdotter Kiöpings efterkomlingar, och innehåller uppgifter om tiotusentals personers härstamning! Ytterligare fyra volymer rörande Daniel Kiöpings övriga döttrars ättlingar är planerade.

Uno Fogde i fokus

I år har det gått 100 år sedan vår bygdeförfattare Uno Fogde föddes, och minnet av honom har redan hunnit ihågkommas bl. a. i festföredraget på museiföreningens sommarfest i juli, och senare vid seminariet om folkskalden på Frank Mangs center i Närpes i slutet av oktober. Framför allt har museiföreningen velat påminna om Uno Fogde och hans diktargärning genom en publikation som ges ut just i dagarna, efter att ha arbetats fram under ett drygt år.

Den från början i mera blygsamt format planerade skriften *Lät solä skin, lät sånna blås* kom i själva verket småningom att bli en bok på

Uno Fogde
– som spelman

drygt 200 sidor. Av dikterna på högsvenska ingår tidigare opublicerade alster såväl som flera publicerade, och dessutom har Fogdes samtliga kända dikter och kåserier på Malaxmål tagits med. För personbiografiska och kommenterande-analyserande bidrag står Uno Fogdes systerdotter, journalisten Anita Svensson (f. Maans) och Malaxbördiga magistern Siv Forman (f. Smulter); dessutom ingår tidigare publicerade tidningsartiklar om Fogdes dialektdiktning av numera avlidna Ralf Norrman och Emil Kaustinen.

Bokens inriktning mot det dialektala följs upp med ett par avsnitt som, utgående från bl.a. ett bidrag av prof. Lars Huldén, gäller frågor om hur Malaxmål skrivs och uttalas, och till sist följer en lista med förklaringar av dialektord som Fogde använt. Icke-Malaxspråkkunniga som behöver få en mera exakt "höruppfattning" om dialektuttalet kan dessutom från museiföreningen beställa en **cd-skiva** där tre av Fogdes dialekttexter lästs in på genuint Malaxmål.

För undertecknad har det

inneburit en litet speciell känsla att arbeta på boken med Uno Fogdes hemgård inom ständigt och nära synhåll bara någon dryg hundrameter från skrivkammarens fönster. I den nu alldeles avlödade naturen framträder hela huset, såhär i adventstid upplyst av ljus i alla fönster och en stor utejulgran med många lampor. Uno skulle väl ha tyckt om det, eftersom det i flera av hans både dikt- och prosaalster framgår att julen hade en alldeles särskild betydelse för honom, med allt vad till den högtiden hör: spänd förväntan, julstök och klappar, andakt inför julens budskap. Det är högst troligt att han med sin anspråkslösa läggning skulle ha betraktat uppmärksammandet av hans författargärning som onödig uppståndelse. Men om uppmärksammandet nu en gång inte kunnat undvikas, kanske han inte alldeles ogärna hade sett att det utmynnat i ett slags bokgåva till hembygden just i hans älskade juletid.

Leif Finnäs

Hjälp!

Museiföreningen är ju alltid intresserad av "allt gammalt" - ta alltså kontakt om du har intressant information om gångna händelser i bygden, om du har gamla bilder, dokument eller föremål att visa upp eller donera till föreningen, osv. För närvarande tar vi särskilt gärna emot fotografier, föremål och berättad information som berör

- **tidigare musiker och sång- och musikverksamhet** (inkl. gamla visor, dansbaneliv, osv)

- **Bio Lyran.** Vem vet t.ex. vem den signatur "A.Ö." kunde ha varit, som 1937 kungjordes som första pristagare i den i Vbl utlysta namtävlingen; också den signaturlösa andrapristagare som föreslog "Bio-Rita" är ännu oidentifierad.

- **snickeriverksamhet i det gamla Malax.** Särskilt intressant är den åtminstone i Ytermalax allmänt utbredda "hemsnickeriverksamheten" med tillverkning av möbler både för torgförsäljning och på

enskild beställning. All information är välkommen beträffande vem som snickrade och hur verksamheten bedrevs (inkl. arbetsätt, saluförande, olika möbelmodeller, mm), och många kan kanske visa upp gamla ritningar eller möbler från tidigt 1900-tal, ev. ännu äldre.

- **Uno Fogde.** Uno Fogdes 100-årsminne i år aktualiserar all möjlig muntlig, skriftlig och bildlig information som kan komplettera bilden av Uno Fogde som människa, diktare, musiker osv. Vid arbetet med minnesboken framkom bl.a. att det fortfarande ur privata gömmor kan dyka upp tidigare okända texter som "Sagg-Matt" författat. Och på tal om Sagg-Matt, finns det någon som kan ge, eller gissa sig till, någon förklaring till vad förleden "Sagg" eventuellt kunde syfta på?

Inom den nya lokalhistoriska verksamheten finns dessutom hela tiden ett desperat behov av frivilliga som kunde vara behjälpliga i olika skeden av historikarbete, t.ex. genom att **ge tips om personer eller andra källor som kunde ge värdefull information om gångna tider**, genom att själva **samla in sådan information t.ex. via intervjuer** med äldre personer, o.likn.

Kontakt kan tas t.ex. med Vällingklocksredaktionen (tel 3651063 el. 050-5252513 el. 3651123) eller med någon annan av museiföreningens styrelsemedlemmar, beträffande snickeriverksamheten även med John Forsberg (3175555 el. 3651477).

I snickarverkstaden i Långmossa: Johannes Bärlund, Emil Lind och Ester Bärlund. Foto Selma Boström.

Noterat

Dokumenteringen av Almedahl-fabriken avslutades i augusti då slutrapporten färdigställdes av **Tuija Mikkonen**. Den publiceras nästa år för allmänheten. Ett rikt material har samlats: bilder, ritningar, bandade intervjuer, filmer och föremål. Museiföreningen arkiverar materialet. Dokumentationen har väckt positiv uppmärksamhet och bl. a. presenterats vid *Teollisuuskulttuuri talteen*-seminariet i nationalmuseet. Projektfilmen om linproduktionen vid Almedahl har **Margaretha Lindholm** gjort, och den har visats i Malax TV. Lindholm fick nyligen en David-statuyett vid filmfestival i Tammerfors.

Nils Sund valdes på höstmötet till ny medlem i museiföreningens styrelse. Sund

är väl insatt i olika museigöromål då han aktivt deltagit i föreningens talkoträffar de senaste två åren. Som bäst står ett traktorlass *snidjäschgålsvärk* på hans tomt och väntar på att den snö som inte kommit ska smälta. Då, i vår, blir det

full fart med yxa och järnstång då MI-kursen i *jäschgålsteknik* börjar. – Bilden är tagen högt över Rom, från St Peterskyrkans takterrass. Bra med höjdvant folk, med tanke på kommande pärtspikantalkon ...

Aanacko 2004 har utkommit. Det betyder att ett nytt år närmar sig ... Köp Aanacko som bl.a. berättar om hur Malax bageri startade. Malax-månadsbilder! Pris 5 euro.

MALAX
MUSEIFÖRENING

Ta kontakt!

Närmare uppgifter om medlemskap, talkoarbeten, donationer mm ger styrelsemedlemmarna 2003:

Lorenz Uthardt (**ordf.**) 365 4541
Karl-Gustav Dahlsten (**viceordf.**) 365 4371
Susanne Lagus (**sekr.**) 365 1944
Maggan Lindholm (**vicesekr.**) 0505403895
Britt-Helen Flemming (**kassör**) 365 4572,
Siri Hagback 365 4344
Göran Strömfors (**båtmus. sekr.**) 365 1123
Nils Sund 3654 152
Inga Österblad 365 1808
Leif Finnäs (utom styr.) 365 1063
Internet: <http://malax.museum.fi>

Vällingklockan. December 2003

Redaktör: Leif Finnäs. **Layout** och nutida museibilder (om ej annat nämns): Göran Strömfors / Malax museiförenings bildsamling

Värva medlemmar – vinn böcker!

Med detta nummer av Vällingklockan medföljer **två broschyrer** över alla böcker och vykort som föreningen har till salu. Stöd föreningen genom att insända beställning på de tryckalster Du vill köpa åt dig själv eller ge som gåva åt någon! Och vykort med Malaxmotiv behövs hela året ... Om Du inte har användning för broschyrerna – ge dem då till din granne, tack!

Ett bra tips: värva tre nya medlemmar och Du får böcker och vykort (enligt Ditt val) till ett värde av 12 euro. Fyll i bifogad **blankett!** Lycka till!